

regjeringen ville se tiden an til neste morgen. Kl. 02.30 ble de innkalt til å møte igjen i generalstaben straks. Regjeringsmedlemmene møtte i Utenriksdepartementet kl 01.30. Dr. Braüer kom til Utenriksdepartementet kl 04.30 med de tyske krav, som ble avvist av Koht etter konferanse med de andre regjeringsmedlemmene.

Mellom kl 02.30 og 03.00 var spørsmålet om mobilisering av 1.—4. feltbrigade, altså delvis og stille mobilisering, av kommanderende general blitt forelagt forsvarsministeren i telefonen og godtatt. Det må ha vært mangelfullt samarbeid mellom kommanderende general og generalstabssjefen, som allerede 5. april overfor forsvarsministeren hadde reist krav om mobilisering og den 6. april overfor forsvarsministeren hadde pekt på nødvendigheten av iallefall å innkalle feltbrigadene i Sør-Norge. Den 8. april hadde generalstabssjefen tilrådet forsvarsministeren alminnelig, dvs. full mobilisering.

Da forsvarsministeren og Trygve Lie 9. april ved 04.30-tiden kom til generalstaben og bekreftet at 1.—4. feltbrigade skulle innkalles ved delvis og stille mobilisering, med første fremmøtedag 11. april, uttrykte generalstabssjefen; «Er du blitt spennet på gæren, Ljungberg!» Generalstabssjefen hadde ment at forsvarsministeren måtte innse at det eneste det nå kunne bli spørsmål om var åpen og alminnelig, full mobilisering.

Stabssjefen ved 4. Divisjon (i dag Distriktskommando Vestlandet) i Bergen sa i telefonen kl 03.35 at på Vestlandet ville 10. april, ikke 11. april, bli fremmøtedag. (Det var senere general Aa Pran) Kom annen beskjed ville han ikke være å treffe. Sjefen for Østopppland infanteriregiment nr. 5, oberst Hans Hiorth og sjefen for Oppland dragonregiment nr. 2, oberst Jørgen Jensen, bestemte også at 10. april, skulle være første fremmøtedag. De ga lensmennene ordre om å slå opp mobiliseringsplakater, i strid med ordren om stille mobilisering. Kringkastingsmeldingen (mellom kl 07.25 og 08.15) om at utenriksministeren, på Østbanen, hadde sagt at det var gått ut «alminnelig mobiliseringsordre» og at regjeringen dro til Hamar, viser hvor forvirret landets politiske ledelse var. Det gjorde ikke den alminnelige forvirring mindre.

Ikke ble det bedre at regjeringen i formiddagsmøtet på Hamar 9. april kastet kortene og søkte avskjed. Det var ikke mange stålmenn blant dem. Deres oppgave hadde ikke vært å sikre landet mot påtrengende utenrikspolitiske farer, men å drive partipolitikk.

Under Stortingets siste møte på Elverum, uttalte statsminister Nygaardsvold at han så pessimistisk på vår militære situasjon, men selv om regjeringen måtte dra til Sverige fordi landet hadde opplevd en Kuusinen-regjering, «så får vi forsøke å holde regjeringsnavnet oppe.»

Den militære sjef på Elverum sendte 9. april om kvelden en offiser til forsvarsministeren på Folkehøgskolen på Elverum for å få en orientering. I hans nedtegnelser heter det: Adjutanten kom tilbake og meddelte at regjeringen med unntak av Ljungberg og Lie hadde virket nedslitte og «hugæln». Nygaardsvold hadde gått opp og ned på golvet, vridd hendene og sagt: «Vi må reise til Sverige, vi må reise til Sverige.» Sitat slutt. Og hvis den ikke hadde hatt den mulighet i tankene, hvorfor var regjeringen reist til Elverum og ikke til Lillehammer?

Regjeringen ønsket å forhandle, det var et stort og tungt an-

svar å stille så dårlig utdannede og væpnene styrker som de norske mot en fiende som hadde valset Polen ned på atten dager. Den hadde kontakt med dr. Braüer i Oslo.

Kongens nei under forhandlingene med dr. Braüer på Elverum 10. april ble avgjørende for spørsmålet krig eller fred. I en regjeringskonferanse på Nyberg-sund utpå morgensiden 11. april, ble oberst Otto Ruge kommanderende general. Den 11. april bombet tyskerne Elverum og Nyberg-sund. Nå var det enten å overgi seg eller — å ta kampen. Men fremdeles kom ikke et ord fra regjeringen om at Norge var i krig. Den tyske krigserklæring kom først 26. april).

Det er sikkert ikke lett å felle noen rettfærdig dom i skyldsspørsmålet. Å finne årsaksrekkefølgen kan være vanskelig nok.

Det ser ut som om regjeringen har trodd — etterpå ialfall — at det var beordret full, alminnelig mobilisering. Sannheten er at den, tross forsvarsministeren fagkunnskap, ikke har visst forskjell på full, alminnelig, delvis, stille og åpen, for ikke å snakke om hva brigader og divisjoner var for noe. En annen ubehagelig kjennsgjerning er at selv om generalstabssjefen har arbeidet for alminnelig mobilisering, så har hans sjef, kommanderende general så sent som natt til 9. april, ment at delvis og stille mobilisering greide seg. Han bør dele skylden med regjeringen.

Om den delvise og stille mobilisering, som det ifølge grunnloven var opp til Kongen (Kongen i statsråd) å beslutte, ble Kongen gjennom sin adjutant orientert etterpå. Var beslutningen om å innkalle tropper slik regjeringsmedlemmene gjorde i Utenriksdepartementet natt til 9. april i det hele formelt lovlig? Forsamlingen var dog, uten Kongens nærvær, intet Kongens råd. I hvilken form foreligger for øvrig Kongens beslutning om at det skulle føres krig?

Nei, det tar visst litt tid å bli ferdig med uformuenheten i 1940.

Anton Olstad

103254

HD 26/4-49
Medaljen sider

Ifølge grunnlovens § 26 er det Kongen som «har Ret til at sammenkalde Tropper, begynde Krig til Landets forsvar.—». Hva med det i 1940?

Den 8. april 1940 ble generalstabens offiserer på kontoret til kl 21.00. Da ble det meddelt at